

Iegūtie rezultāti parāda, ka R1 riska grupā 10 gadu laikā aitū māšu īpatsvars no 16.7% palielinājies līdz 22.1%. Līdzīga situācija vērojama R2 riska grupā: aitū māšu īpatsvars no 29.2% palielinājies līdz 49.5% jeb par 20.3%. Ievērojami samazinājies R3, R4 un R5 riska grupu aitū māšu īpatsvars. Tas skaidrojams ar to, ka saimnieki Latvijā sāk pievērst uzmanību vaislai ataudzējamo dzīvnieku skrepi genotipam un audzēšanai izvēlas aitas no vecākiem, kuriem noteikts skrepi rezistentais genotips.

Secinājumi

1. No Latvijā audzētām pētījumā iekļautām aitū mātēm 44% bija iedalītas R2 riska grupā, bet rezistentie dzīvnieki (R1) sastādīja 22%. Tātad kopā vaislas ganāmpulku atražošanai saimnieki droši var izmantot 66% aitū.
2. No Latvijā audzētajām dažādu šķirņu aitām lielākais īpatsvars vēlamajam skrepi genotipam (50% R1) atbilda Oksforddaunas šķirnes aitū mātēm. Izplatītākais skrepi genotips Latvijas tumšgalves un Dorperas šķirnes aitū mātēm ir ARR/ARQ (R2), kas attiecīgi sastāda 40.8% un 42.11%. Vācijas merino vietējās šķirnes aitū mātēm izplatītākais skrepi genotips ir ARQ/ARQ (R3) – 46.6%.
3. Latvijas ganāmpulkos 10 gadu laikā ir palielinājies aitū māšu skaits ar vēlamo skrepi genotipu (R1 un R2) un samazinājies aitū māšu skaits ar nevēlamo (R3 – R5) skrepi genotipu.

Izmantotā literatūra

1. Arzac J.N., Andreoletti O., Bilheude J.M., Lacroux C., Benestad S.L., Baron T. (2007). Similar Biochemical Signatures and Prion Protein Genotypes in Atypical Scrapie and Nor98 Cases, France and Norway. *Journal Emerging Infectious Diseases*, Vol. 13, p. 58 – 65. [Tiešsaiste] [skatīts: 2013. g. 31. okt.].
Pieejams: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2725815/pdf/06-0393.pdf>
2. Belt P.B.G.M., Muileman I.H., Schreuder B.E.C., Ruijter J.B., Gielkens A.L.J., Smits M.A. (1995). Identification of five allelic variants of the sheep PrP gene and their association with natural scrapie. *Journal of General Virology*, Vol. 76, p. 509 – 517. [Tiešsaiste] [skatīts: 2013. g. 31. oktobrī.]. Pieejams: <http://vir.sgmjournals.org/content/76/3/509.full.pdf>
3. Grāve K., Granta R. (2012). PRNP genotype prevalence in Latvian darkheaded sheep breed. *In: Proceedings of International conference: "Current Events in Veterinary Research and Practice"*, held in Jelgava, Latvia, November 22 – 23, 2012, p. 40 – 45.
4. Hopp P., Omer M. K., Heier B. T. (2006). A case-control study of scrapie Nor98 in Norwegian sheep flocks. *Journal of General Virology*, Vol. 87, p. 3729 – 3736. [Tiešsaiste] [skatīts: 2013. g. 31. okt.]. Pieejams: <http://vir.sgmjournals.org/content/87/12/3729.full.pdf+html>
5. Prusiner S.B., Scott M.R., DeArmond S.J., Cohen F.E. (1998). Prion protein biology. *Cell press*, Vol. 93, p. 337 – 348 [Tiešsaiste] [skatīts: 2013. g. 31. okt.]. Pieejams: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0092867400811630>

NO ABORIGĒNĀ STALTBRIEŽA LĪDZ LAUKSAIMNIECĪBAS DZĪVNIEKAM RED DEER: FROM ABORIGENES TO FARM ANIMAL

Māris Parfianovičs, Daina Kairiņa

Latvijas Lauskaimniecības universitāte, Agrobiotehnoloģijas institūts
parfianovics@gmail.com

Abstract. *The area of population of wild red deer in the NE Europe in the 21st century is similar to the one dating back to the last meltdown period of the ice age almost 8000 years ago. The very name of the animal in the Latvian language – "briedis" has come in use quite recently – in the 2nd half of the 19th century. Until that the animal both in Latvia and Lithuania was named "alnis" a common word in the Baltic language group generally bearing the meaning of being well-built with a strong body. The repopulation and reintroduction of the red deer in Latvia has*

much to do with German hunting traditions being followed still today. There are around 60 red deer farms in Latvia nowadays, the number of animals reaching almost 10000. Mostly the red deer farming seeks to provide trophies and live-stock markets. Animals are registered in herds and individually, marking them with ear tags. All the rules for well-being of farm animals are fully applied to the red deer farming as well. Farming practices involve getting the originally wild animals used to farming-based processes and interaction with humans. Thus it is possible to conclude that the red deer is an animal which is undergoing the domestication process.

Keywords: Red deer, mesolithic, reintroduction, deer-breeding, domestication, trophy.

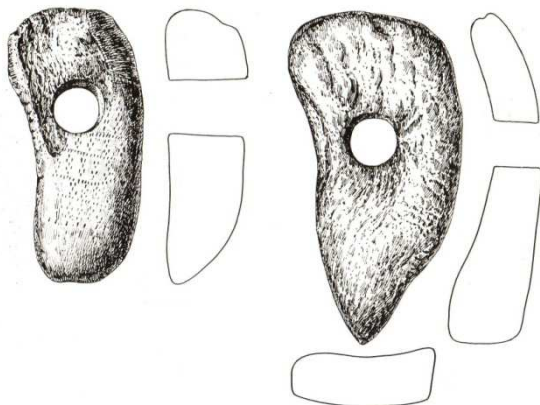
Staltbriedis pieder pie pārnadžu kārtas briežu (*Cervidae*) dzimtas briežu (*Cervus*) ģints dzīvniekiem. Visi staltbrieži ir apvienoti vienā sugā – *elaphus*, bet to atšķirīgās ģeogrāfiskās formas izdalītas kā atsevišķas pasugas. Latvijas teritorijā savvaļā mītošais staltbriedis pieder pie *C. e. elaphus* pasugas. Mākslīgas pārvietošanas rezultātā Eiropā staltbriežu pasugas ir sajaukušās. Latvija nav izņēmums, un ir viena no nedaudzajām valstīm pasaulē, kurā ir divas staltbriežu populācijas – savvaļas un nebrīvē audzētie.

Staltbrieža esamība Latvijas teritorijā un pierobežā saistāma ar laiku ne agrāk kā 7. g. t. p. m. ē. Šajā laikā Latvijā jau bija izveidojusies vienlaidu meža sega, silto un mitro preboreālo (pēc Blīta–Sernandera periodizācijas) klimata periodu nomainīja samērā sauss un siltais boreālais periods. Sākās alkšņu, lazdu un platlapju audžu veidošanās, priežu meži sasniedza savu attīstības maksimumu. Arheoloģijā šo laiku dēvē par vidējo mezolītu.

Iepriekšējā periodā – pleistocēna beigās – Latvijas teritorijai tuvākie staltbrieža atradumi konstatēti uz Dienvidiem no Austrumeiropas Centrālās daļas, tajā skaitā Krimā, Kaukāzā, Urālu kalnos, Jeņisejas upes baseinā un Tjanšana kalnos. Tie uzieti kopā ar mamutveidīgo un spalvaino degunradžu (*Coelodonta antiquus*) atliekām (Тыпцова, 2002). Interesantākās liecības par mezolītu sniedz arheoloģiskie izrakumi divās zināmajās šī perioda apmetnēs un aptuveni 14 savrupatradumi, kas iegūti ezeru sēkļos, upju gultnēs un nogulumos. Minētās apmetnes atrodas Lubānas zemienes ZA daļā un Burtnieku ezera Z krastā pie Rūjas upes ietekas ezerā. Savrupatradumu vietas aptver plašu Latvijas teritoriju. Vislabāk zināmās atradumu vietas ir Dvietes paliene, Lielais Ludzas ezers, Užava, Venta, Daugava. Atrastie priekšmeti, kas izgatavoti no staltbrieža raga un kaula, ir dažādas formas starplocekļi – starpnieki akmens cirvja vai kalta savienošanai ar kātu, kā arī mezolītam raksturīgie raga cirvi un kapļi (1. attēls) ar kāta caurumu, tāpat arī virkne rotaslietu. Viens no savdabīgākajiem atradumiem ir „virsaiša zizlis” – no brieža raga izgatavots rīks ar kāta caurumu (2. attēls). Līdzīgs rīks tika atrasts arī Ostroļenkā, Polijas teritorijā. Starp rotām minamas Zvejnieku kapulaukā pie Burtnieku ezera uzietie meža dzīvnieku zobu piekariņi, kas piestiprināti pie apģērba vai nēsāti kā kreļļu rotas. Piekariņi parasti izgatavoti no mežacūku, aļņu, savvaļas zirgu priekšzobiem vai briežu un aļņu dzerokļiem, kas sašķelti sīkākos gabalos (Apals u. c., 1974).

Mezolīta beigās ap 5400. g. p. m. ē. iestājās atlantiskais periods – silts un mitrs klimats. Platlapju meži bija sasnieguši savu maksimālo izplatību un bija vērojams to samazinājums. Sākās nākamais attīstības posms – neolīts jeb jaunākais akmens laikmets ar lielāku krama, akmens, raga izstrādājumu daudzveidību, ar pilnīgāku to apstrādes tehniku. No darbarīkiem un sadzīves priekšmetiem šim periodam joprojām raksturīgi raga kalti un tikai neolītam raksturīgie rīki mizu lobīšanai: pirmie gatavoti no raga, otri no lielo dzīvnieku cauruļu kauliem.

Vidējā un vēlajā neolītā, sākot ar aptuveni 3300 g. p. m. ē., kas sakrita ar ķemmes bedrīšu keramikas kultūras izplatību reģionā, kā arī agro metālu periodā staltbriežu ragi un kauli netika atrasti ne apmetņu vietās, ne savrupatradumos. Minētais laiks sakrita ar subboreālo klimata periodu, kāds Latvijas teritorijā jau bija, staltbriedim šeit parādoties pirmo reizi. Būtiska atšķirība bija tā, ka šajā periodā savu maksimālo izplatību bija sasniegusi egle. Egle neietilpst staltbrieža pamatbarības sastāvā, jo tā lielā daudzumā var izraisīt gremošanas sistēmas traucējumus. Kaula darbarīku vietā ieviesās akmens un krama rīki, bet vēlāk arī bronzas un citu agrīno metālu rīki. Šie apstākļi ietekmēja gan staltbrieža izplatību, gan tā osteoloģiskā materiāla saglabāšanos. Lai arī vidējais un vēlāis neolīts ir viens no sīkāk pētītajiem akmens laikmeta periodiem Latvijā un Baltijā, staltbrieža klātbūtnes liecības nav konstatētas ne Latvijas, ne kaimiņvalstu pētnieku publikācijās. Neolīta beigās sāka attīstīties lopkopība un agro metālu periodā tā ieņēma nozīmīgu vietu iedzīvotāju saimniecībā. Medību saimnieciskā nozīme samazinājās, bet neizzuda.

1. att. Mezolītam raksturīgie staltbrieža raga kaplis un cirvis (Apals u. c., 1974).

2. att. „Viršaiša zizlis” (Apals u. c., 1974).

Mūsu ēras sākumā bija iestājies vēsais un mitrais subatlantiskais periods. Iedzīvotāji apguva metalurģiju. Darbarīku un ieroču pagatavošanai sāka izmantot dzelzi, bet bronzu izmantoja rotām. Spriežot pēc osteoloģiskā materiāla, var secināt, ka medniecības loma dažādos Latvijas novados nav bijusi vienāda. Piemēram, Mūkukalna osteoloģiskajā materiālā meža dzīvnieku kauli sastādīja ap 42%, bet Kivtos – tikai 2.5%. Tika medīti gaļas dzīvnieki – mežacūkas, brieži, aļņi – un arī kažokzvēri (Apals u. c., 1974). Laika posmā no 5. līdz 9. gs. lopkopības un zemkopības nozīme turpināja pieaugt. Veidojās ražas pārpalikumi, ko varēja pārdot. Tomēr medību nozīme saglabājās, lielāku lomu ieņāma kažokzvēri un lielie gaļas dzīvnieki. Pētījumu vietās visvairāk ir konstatētas aļņa atliekas (*Alces alces*), vienīgais izņēmums šajā ziņā bija Tērvetes pilskalns, kur aļņa īpatsvaru medījumos ievērojami pārsniedza sumbrs (*Bison bonassus* L.). Šeit sumbrs bija sasniedzis savu ziemeļu izplatības robežu. Staltbriedis šajā periodā savu predomināciju sasniedza tikai Dienvidos no Latvijas teritorijas. Biežāk nekā briedis Latvijā medītas stirnas (*Capreolus capreolus*).

Senākās rakstiskās liecības par viduslaiku periodu sniedz vācu krusta karotāju rakstītās hronikas, kurās tiek cildināti saimnieku militārie panākumi, taču hronikās staltbrieži nav pieminēti ne kā medījums, ne kā meža dzīvnieks. Medību un zvejas loma bija otršķirīga: uz to norāda arī mājas un meža dzīvnieku kaulu procentuālais sadalījums no 13. līdz 17. gs. (Apals u. c., 1974). Šajā laika posmā par staltbriedi Latvijas teritorijas un kaimiņvalstu medību faunā liecina tikai atsevišķi rakstīti avoti, un tiešu pierādījumu atradumu veidā nav. Viens no šādiem avotiem bija ziņas par 1567. gadā Kurzemes landtāgā pieņemtu lēmumu, kas zemniekiem aizliedza turēt šaujamieročus, medīt lielos zvērus, īpaši stirnas, mežacūkas un briežus. Kurzemes hercogistes mežsaimniecības un mežu likumā 16. un 17. gadsimtā tika noteikts: ja nomnieks vai kāds cits nomedī lielāku meža zvēru, piemēram, briedi vai lūsi, to jānogādā hercoga galmā (Šteinerts, 1939). Ļoti interesantas ziņas sniedz viduslaiku vēstures pētnieks, latviešu filologs, diplomāts, Latvijas Universitātes filoloģijas doktors un profesors Arnolds Spekke. A. Spekki 1933. gadā iecēla par Latvijas Republikas sūtni Itālijā, Grieķijā, Bulgārijā un Albānijā ar

rezidenci Romā. Būdams romāņu valodu speciālists ar ietekmīgu pazīšanos, diplomāts piekļuva Krakovas un vēlāk arī Vatikāna arhīvam. Pieejamie avoti atklāja metodiski grūti pētāmu informāciju par tā saucamajiem poļu laikiem Livonijā. Viens no šādiem avotiem bija itāļu karavīra un vēsturnieka, kurš ilgus gadus dienēja Lietuvas dižkunigaitijas armijā, Aleksandra Gvaņini 1578. gadā publicētā „Sarmatijas Eiropas vēsture”, kur sniegts arī Livonijas apraksts. „Zeme ir bagāta arī ar visāda veida sīk- un liellopiem, zivju bagātiem ezeriem un upēm, medībām izdevīgiem mežiem, kuros dzīvo aļņi, lāči, lapsas, lūši, caunas, bebri un visādi zvēri” (Spekke, 1995).

No apgabaliem Polijas, Baltkrievijas un Ukrainas teritorijās nokļūt Latvijā cauri saimnieciski attīstītiem reģioniem bez vienlaidus mežu masīviem nebija iespējams. Eiropas karaļņamos un aristokrātijas rezidencēs jau 16. un 17. gs. mijā tika iedibināti meža parku masīvi ar medījamiem dzīvniekiem izpriecu vajadzībām. Starp trofejām minēts arī staltbriedis, kas rotāja tikai karaliskās medības. Atsevišķos literatūras avotos parādās skopas norādes uz to, ka pirmos dzīvniekus medību vajadzībām bija iegādājies un Kurzemē nogādājis Hercogs Jēkabs. Par pirmo zvērnīcu – dzīvnieku turēšanu iežogotās platībās – savā monogrāfijā „Staltbriežu izcelsme, izplatība un audzēšana Latvijā” raksta Gunārs Skriba.

Pieņemot, ka pirmo staltbriežu ievēšana Latvijā tiešām notikusi jau Kurzemes hercogistes laikā, neatbildēts paliek jautājums, kurš tieši no vairāk nekā 200 gadus pastāvējušās Kurzemes hercogistes valdošajiem hercogiem Latvijā ievējis pirmos briežus. Atsaucoties uz grāmatu par medībām Livonijā, ko sarakstījis vācbaltu muižnieks, kurš pametis Rīgu Otrā pasaules kara priekšvakarā, Gunārs Skriba min, ka tas varētu būt Kurzemes hercogs Ernsts Johans Bīrons. Ņemot vērā hercoga finansiālās iespējas un saimniecisko darījumu pieredzi, šāds projekts tiešām būtu iespējams (Skriba, 2011).

19. gs. pirmajā pusē staltbriežu audzēšana nebrīvē piedzīvo izmaiņas. Vairāku sociālo un ekonomisko reformu rezultātā muižniecība var atļauties tādas izklaides kā Iršu dārzu ierīkošana. Tiem dzīvniekus ievēda no Polijas, Vācijas, Karpatu reģiona un pat no Kaukāza. Briežu dārzu ierīkošana kļuva par modes un prestiža lietu. Drošība šādos dārzos bija atbilstoša laikmetam – tos norobežoja koka konstrukcijas. Nereti dzīvnieki nokļuva savvaļā. Par vienu no uzskatāmākajiem piemēriem tiek minēta Tome un Črava. Būtisku ieguldījumu savvaļas populācijas pamatu izveidošanā deva 1905. gada revolūcija Latvijā. Revolucionārās kustības radītie zaudējumi muižu saimniecībām ievērojami veicināja staltbriežu izplatību Latvijā, kas mērķtiecīgi tika uzsākta jau divus gadus agrāk Jaunpils – Blīdenes muižu mežos. Pirms 1. pasaules kara Latvijas teritorijā staltbrieži bija sastopami jau 9 Kurzemes un Zemgales mežu masīvos (Skriba, 2011).

Pirmā pasaules kara laikā bojā gāja aptuveni 85% savvaļas populācijas, kas starpkaru periodā atjaunojās. Savukārt Otrā pasaules kara laikā gāja bojā aptuveni 75% staltbriežu populācijas. Vēl pirms kara beigām Latvijas teritorijā tika atjaunota mežrūpniecību saimniecību darbība, kas 10 pēckara gados turpinājās reorganizāciju un pārmaiņu veidā. Staltbriedis kļuva par aizsargājamu dzīvnieku. Atjaunojās vairākas pirms kara aprūpētās staltbriežu populācijas. Atsevišķās mežniecībās Kurzemes reģionā staltbriežu skaits sasniedza kritisku robežu – pārapsūtošanās dēļ cieta lauksaimniecība. Staltbriežu izplatības areāls aizņēma 7 – 8% valsts teritorijas (Skriba, 2011). Mežsaimniecību speciālistu vidū atbalstu ieguva ideja par dzīvnieku pārvietošanu uz citām mežniecībām. Iecere tika īstenota 60-to gadu beigās Jēkabpilī, vēlāk arī Jaunjelgavā un Sēlijas DA, kur jau bija ieceļojusi neliela populācija no Lietuvas, tika pārvietoti arī dzīvnieki no Kurzemes. Dzīvnieku gūstīšana un pārvietošana bija vissarežģītākā šīs ieceres daļa. Sākotnēji tika gūstīti dažas dienas veci teļi, kurus pēc pārvešanas piebaroja un audzēja voljēros. Izmantoja arī Belovežas metodi, dzīvniekus ķerot ar iežogotu barošanas lauciņu palīdzību. Voronežā 1975. gadā prezentēja jaunu metodi, tā saucamo „Komarova lodi”. Tā deva iespēju imobilizēt dzīvniekus no 120 – 150 m attāluma (Skriba, 2011). Ar „Komarova lodi” iesākās staltbriežu ieaudzēšana Gaujas Nacionālajā parkā (GNP). Staltbriežu sekmīga ieaudzēšana GNP norādīja uz to piemērotību dzīvei savvaļā visā Latvijas teritorijā. GNP teritorijā 1977. gadā uzsāka 600 ha liela safari parka izveidi. Darbs turpinājās līdz valstiskās neatkarības atjaunošanai. Pēc Latvijas valsts neatkarības atjaunošanas civiliedzīvotāju un negodprātīgu amatpersonu rīcībā esošo pusautomātisko un automātisko ieroču izmantošana noveda pie populācijas krasām izmaiņām. Tika atjaunotas privātīpašuma tiesības uz zemi un valsts Civillikuma darbība, ierobežodama medību inspektoru darbu. Valsts pārvaldes izmaiņas

piedzīvoja arī mežsaimniecība, 1997. gadā likvidēja Meža ministriju. Politiskā uzraudzība nonāca Zemkopības ministrijas pārziņā, kuras sastāvā izveidoja Valsts meža dienestu. 1998. gadā meža nozares valsts pārvaldes reforma tika pabeigta, bet 2003. gadā tiek pieņemts Medību likums.

Staltbriežu skaits savvaļā turpināja pieaugt, atsevišķās saimniecībās sasniegdams saimnieciski pieļaujamo robežu. Uz privātas iniciatīvas bāzes 1993. gadā Līgatnes pagastā tika uzsākta pirmā privātā briežu dārza izveide (Skriba, 2011). Šim projektam nebija likumīga pamata, jo valstī nebija šādu iniciatīvu reglamentējošu normatīvo aktu. Izmantojot Zviedrijas lauksaimniecības pārvaldes izstrādātos norādījumus briežu audzēšanai nebrīvē, tādi tika izstrādāti arī Latvijā, un uz to pamata tika izveidota pirmā legāli strādājošā staltbriežu saimniecība. Briežu audzēšana radīja interesi. Strauji auga audzētavu skaits. Latvijā 2000. gada beigās darbojās jau 12 briežaudzētavas (Skriba, 2011). Mores pagasta „Saulstari” 2000. gadā kļuva par biedrības „Savvaļas dzīvnieku audzētāju asociācija” (SDAA) mājvietu. Asociācija tika izveidota, lai koordinētu un vadītu nozares attīstību. 2003. gadā tika izstrādāti MK noteikumi, kas noteica kārtību, kādā iežogotās platībās (piemēram, briežu dārzos, savvaļas putnu fermās, kažokzvēru fermās) turami savvaļas dzīvnieki. SDAA ietvaros tika izstrādāta nozares attīstības stratēģija un vadlīnijas ciltsdarbam briežkopībā. 2004. gadā izstrādāja pirmo Ciltsdarba programmu briežkopībā. Citviet Eiropā tai joprojām nav analoga. Ciltsdarba mērķis ir izveidot un tirgū piedāvāt konkurētspējīgu trofejas un gaļas šķirni.

Latvijas savvaļas populācijas pamatā ir Viduseiropas briežu pasugas (*Cervus elaphus hippelaphus*) un Austrumeiropas briežu pasugas (*Cervus elaphus montanus*) krustojumi. Tie ir vieni no lielākajiem sugas pārstāvjiem. Piemēram, Viduseiropas briežu pasugas eksemplārs var svērt līdz pat 290 kg, ragu svars var sasniegt 10 kg. Salīdzinājumam Skotijas staltbriedis (*C. e. scoticus*) sver līdz 135 kg, bet Korsikas staltbriedis (*C. e. corsicanus*) var svērt vien 113 kg. Attiecīgi to ragu svars ir līdz 6 kg Skotijas un līdz 3 kg Korsikas staltbriedim. (Roots, 2007)

Staltbriežu ganāmpulku sastāvs Latvijas un kaimiņvalstu saimniecībās ir atšķirīgs. Veidojot pirmos ganāmpulkus Latvijā, staltbriežus galvenokārt ievada no dažādām Eiropas valstīm. Tas ir saistīts ar vietējo savvaļas staltbriežu pieejamību un viduvējo ragu kvalitāti. Latvijā ir aptuveni 60 staltbriežu audzētavu–briežu dārzu ar vismaz 10 000 dzīvnieku (Proškina, 2013).

Populārākās ievesto dzīvnieku izcelsmes valstis ir Ungārija, Polija, Anglija (Voburnas (*Woburn*) un Varnhamas (*Warnham*) asinslīnijas), Vācija, Austrija (Rumānijas asinslīnijas dzīvnieki), Dānija (Jegensburgas parks), Zviedrija, Čehija. Tādā veidā Latvijas briežu dārzos ir nonākuši lielākie no Eiropā pārstāvētajām staltbriežu pasugām.

Atsevišķos briežu dārzos ir izveidoti uz Latvijas savvaļas populācijas genofonda balstīti ganāmpulki. Vērojami labi masas un auguma rādītāji, bet viduvēja trofeju kvalitāte. Ungārijas asinslīnijas (3. att.) dzīvnieku ģenētiskajā materiālā dominē Karpatu reģiona jeb Austrumeiropas pasugas gēni. Dānijas un Voburnas asinslīnijas dzīvnieki nākuši no saimniecībām, kurās selekcijas darbu veic jau vairāk nekā 100 gadus. Polijā, Vācijā un Zviedrijā veic vietējo un ievesto asinslīniju dzīvnieku krustošanu, iegūstot izcilus pirmās pakāpes krustojumus un veidojot jaunas, saimniecībām raksturīgas asinslīnijas. Vienas no visvairāk sastopamajām tīrasiņu asinslīnijām Latvijā ir Voburnas, Ungārijas un Rumānijas līnijas. Atsevišķas saimniecības uztur jauktas asinības ganāmpulkus, tos nošķirot un veicot selektīvu dzīvnieku krustošanu dažādu asinslīniju ietvaros.

SDAA sadarbībā ar Biotehnoloģijas un veterinārmedicīnas zinātnisko institūtu „Sigra” un Slovākijas uzņēmumu *XCELL breeding services* Latvijā veic intensīvo selekcijas tehnoloģiju aprobāciju staltbriežiem. Latvijā ir ievesti ne tikai dzīvi dzīvnieki, bet veikta arī mākslīgā apsēklošana un embriju transplantācijas mēģinājumi vairākās staltbriežu un savvaļas dzīvnieku saimniecībās. Tā Latvijā ir nonākuši Jaunzēlandes asinslīnijas bulļa Ļuboš XC pēcnācēji (Proškina, 2013).

3. att. Polijas briežaudzētāji ar tīrasiņu Polijas (241.2750 punkti pēc modificētas CIC metodikas) un Ungārijas (247.0000 punkti) asinslīniju dzīvnieku rāgiem.
(foto: Guntars Parfianovičs)

Kopsavilkums

Eiropas ZA staltbriežu savvaļas populācijas izplatības areāls 21. gadsimtā ir līdzīgs tam, kāds tas bija pēcledus laikmetā pirms vairāk nekā 8 000 gadu. Dzīvnieka nosaukums „briedis” ieviesies salīdzinoši nesen, 19. gs. otrajā pusē. Pirms tam staltbriedis tika dēvēts par alni, kā tas joprojām ir Lietuvā.

Latvijā reģistrētas aptuveni 60 staltbriežu audzētavas – briežu dārzi ar vismaz 10 000 dzīvnieku, kuri pamatā tiek audzēti trofeju tirgum un dzīvu dzīvnieku tirdzniecībai.

Staltbrieži tiek reģistrēti gan ganāmpulkos, gan individuāli, apzīmējot tos ar krotālijām. Staltbriedis uzskatāms par lauksaimniecības dzīvnieku, kurš vēl arvien atrodas domestikācijas procesā.

Izmantotā literatūra

1. Apals J., Atgāzis M., Daiga J., Deņisova R., Graudonis J., Loze I., Mugurēvičs Ē., Stubavs Ā., Šnore A., Zagorskis F., Zariņa A. (1974). *Latvijas PSR arheoloģija*. Rīga: Zinātne. 374 lpp.
2. *Ciltsdarba organizācijas*. [Tiešsaiste] [skatīts: 2013. g. 12. dec.]. Pieejams: http://www ldc.gov.lv/lv/ciltsdarba_organizācijas/audzetaju_organizācijas
3. Geist V. (1999). *Deer of the world. Their evolution behaviour and ecology*. UK: Swan-hill press. 422 p.
4. Karulis K. (1992). *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*. Pirmais sējums. Rīga: Avots. 637 lpp.
5. Paeglītis D., Skriba G., Fletcher T. J., Dusaliņeva I. (2006). *Staltbriežu audzēšana un selekcija*. SDAA. 50 lpp.
6. Proškina L., Jemeljanovs A., Strazdiņa V., Paeglītis D., Vjazeviča V., Jansons I., (2013). Briežu un medījamo dzīvnieku ražošanas. *Latvijas iedzīvotāju pārtikā lietojamās gaļas raksturojums*. 299. – 329. lpp.
7. Roots C. (2007). *Domestication. Greenwood Guides to the Animal World*. US: Greenwood. 232 p.
8. Siliņš A. (1984). *Medības Latvijas PSR*. Rīga: Avots. 322 lpp.
9. Skriba G. (2011). *Staltbriežu izcelsme, izplatība un audzēšana Latvijā*. Rīga. 604 lpp.
10. Špekke A. (1995). *Latvieši un Livonija 16.gs*. Rīga: Zinātne. 267 lpp.
11. Šteinerts P. (1939). *Kurzemes hercogistes mežsaimniecība un mežu likumi 16. un 17. gs. LU Raksti*, No. 4.
12. Паавер К.Л. (1965). *Формирование териофауны и изменчивость млекопитающих Прибалтики в голоцене*. Тарту: Изд. АН ЭССР. 494 с.
13. Турубанова С.А. (2002). *Экологический сценарий истории формирования живого покрова Европейской России и сопредельных территорий на основе реконструкции ареалов ключевых видов животных и растений*: диссертация на соискание ученой степени кандидата биологических наук. Москва. 131 с.
14. Цалкин В. И. (1970). *Древнейшие домашние животные Восточной Европы*. Наука. 280 с.